

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

7.1. บทสรุป

การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะเน้นตอบคำถามโจทย์สำคัญที่ตั้งไว้คือ ทำไมการทำประชาพิจารณ์จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ล่วงหน้าว่า การทำประชาพิจารณ์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้เนื่องจากทั้งเจ้าของโครงการและฝ่ายคัดค้านไม่ตั้งใจจริงที่จะใช้การประชาพิจารณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการใช้ประชาพิจารณ์ไม่ปฏิบัติตามหลักการทั่วไปหรือหลักการที่ควรจะเป็น จากการวิจัยค้นพบว่าสมมติฐานเป็นจริง ทว่าสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือคำอธิบายที่ลึกซึ้งมากกว่าแค่เพียง ทั้ง 2 ฝ่าย ไม่มีความตั้งใจจริงที่ใช้มันเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง แต่อยู่ที่ว่าเหตุผลอื่นอันหลากหลายที่ซ่อนเร้นอยู่ที่เบื้องหลังของการไม่ตั้งใจจริงที่จะใช้ประชาพิจารณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง คำตอบเท่าที่รวบรวมได้มีความหลากหลายและคงยากลำบากถ้าจะให้ชี้ชัดลงไปว่าคำตอบใดสำคัญกว่าคำตอบอื่น

จากแนวคิดของการมีส่วนร่วมที่ฝ่ายคัดค้านคาดหวังถึงขั้นการมีส่วนร่วมตัดสินใจตั้งแต่การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการฯ และการอนุญาตให้ใช้พื้นที่สร้างโครงการฯ หรือไม่ ทว่าการจัดการมีส่วนร่วมโดยเจ้าของโครงการฯ ไม่ได้กระทำเช่นนั้น ขณะที่ฝ่ายสนับสนุนมีแนวคิดว่าการมีส่วนร่วมตัดสินใจไม่ต้องมาจากประชาชนทุกคนในชุมชน แต่สามารถกระทำผ่านสภาตำบล สภาจังหวัดระยองและกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมโดยเจ้าของโครงการต่ำมาก และนำไปสู่ความไม่ตั้งใจจริงในการใช้ประชาพิจารณ์เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง ข้อเท็จจริงที่ปรากฏมีแต่การมีส่วนร่วมตัดสินใจในวงแคบเฉพาะสภาตำบลที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และข้าราชการส่วนภูมิภาคคือสภาจังหวัดระยอง ขณะที่ชาวบ้าน อ.ปลวกแดง เจ้าของพื้นที่กลับไม่มีส่วนร่วมตัดสินใจอนุญาตการใช้พื้นที่ดังกล่าวสร้างศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม แม้แต่การรับรู้ว่าจะมีการสร้างศูนย์กำจัดกากฯ ก็เป็นไปอย่างล่าช้าโดยมีการซื้อที่ดินแล้ว ฝ่ายคัดค้านเริ่มรู้ว่าจะมีการใช้พื้นที่ บ้านเขากระทะ - เขาระฆังคว่ำ ต.ตาสีหิ อ.ปลวกแดง จ.ระยอง ก็เมื่อมีการจัดประชาสัมพันธ์โครงการฯ งาน BOI FAIR แหลมฉบัง จ.ชลบุรี

ปัญหาการให้ข้อมูลข่าวสารโดยเจ้าของโครงการฯ มิเพียงการประชาสัมพันธ์ล่าช้าเท่านั้น การให้ข้อมูลข่าวสารยังไม่ครบถ้วนและเพียงพอ ทั้งรายงานประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และพื้นที่ตั้งที่ไม่เหมาะสม อีก 51 แห่ง ข้อมูลเหล่านี้ไม่ปรากฏแม้แต่ในเวทีจัดทำประชา

พิจารณา ส่งผลให้ความไม่พอใจของฝ่ายคัดค้านพัฒนามากขึ้น ถึงแม้กระทรวงอุตสาหกรรมจะพยายามจัดเวทีอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเท็จจริงเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2538 (ก่อนการจัดทำประชาพิจารณ์) ทว่าก็ไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างการยอมรับต่อโครงการฯ เนื่องจากการมีส่วนร่วมต่ำมาตั้งแต่ช่วงริเริ่มโครงการฯ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ที่กล่าวมาประเด็นผลประโยชน์ของผู้คัดค้านบางท่าน และความรู้สึกไม่ปลอดภัยถ้าหากมีศูนย์กำจัดกากฯ ณ อ.ปลวกแดง ทำให้ฝ่ายคัดค้านได้มีจุดยืนอย่างชัดเจนแล้วว่าจะไม่ยอมให้มีการสร้างศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม ณ อ.ปลวกแดงโดยเด็ดขาด

ฝ่ายคัดค้านได้จัดชุมนุมครั้งใหญ่ที่สุด ณ ที่ว่าการอำเภอปลวกแดง วันที่ 30 ตุลาคม 2538 กระทั่งได้เคลื่อนตัวไปปิดสะพานบางปะกงในวันเดียวกัน ถึงจุดนี้ความขัดแย้งได้พัฒนาไปจนยากที่จะคลี่คลายแล้ว ทั้งอารมณ์ และความรู้สึกที่ไม่ยอมรับโครงการฯ มากเกินกว่าจะใช้การมีส่วนร่วมเพียงการให้ข้อมูลข่าวสาร หรือการรับฟังความคิดเห็นได้ ทว่าต่อมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมกลับจัดการมีส่วนร่วมด้วยวิธีการจัดทำประชาพิจารณ์

เริ่มตั้งแต่การจัดทำประชาพิจารณ์ครั้งนี้ถือว่าตัดสินใจใช้วิธีการผัดผ่อนแต่เริ่มต้นและชี้ให้เห็นว่าไม่ได้ตั้งใจจริงที่จะใช้ประชาพิจารณ์เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง การจัดทำประชาพิจารณ์ไม่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้เมื่อความขัดแย้งปะทุและขยายตัวไปมากแล้ว แต่ควรใช้แต่เนิ่นๆ ในช่วงเริ่มต้นก่อนความขัดแย้งปรากฏหรือความขัดแย้งยังไม่ขยายตัวไปมากนัก เมื่อสุ่มเสี่ยงจัดทำประชาพิจารณ์จึงเสียเวลา เสียเงินทองอย่างน่าเสียดาย มีหน้าซ้ำกลับเพิ่มความไม่พอใจต่อทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านมากขึ้น โดยเฉพาะฝ่ายคัดค้านไม่พอใจการจัดทำประชาพิจารณ์เป็นอย่างมากและมีความรู้สึก “เกลียดและไม่ยอมรับ” การประชาพิจารณ์

จุดประสงค์ของการประชาพิจารณ์ครั้งนี้คืออะไร ? คำตอบอย่างเฉพาะเจาะจง การจัดประชาพิจารณ์ในโครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรมเพื่อให้โครงการสามารถเดินหน้าสร้างต่อไปได้ จุดประสงค์เช่นนี้อันตรายเป็นอย่างยิ่งเมื่อไม่มีคณะกรรมการประชาพิจารณ์ที่ไม่มีส่วนได้เสียโดยตรง เนื่องจากคณะทำงานฯ มาจากกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีส่วนได้เสียแล้วต้องสรุปผลการจัดทำประชาพิจารณ์ต่อคณะรัฐมนตรี การจะส่งผลรายงานการจัดทำประชาพิจารณ์ให้แก่ ครม. ควรอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงอย่างรอบด้านมากที่สุด แต่เมื่อคณะทำงานจากกระทรวงอุตสาหกรรมสรุปผลก็ย่อมมีโอกาสทำรายงานที่เอียงข้างฝ่ายตนเองได้ สิ่งที่เห็นได้ชัดคือรายงานผลการประชาพิจารณ์เสนอให้โครงการฯ นี้กระทำต่อไป โดยก่อสร้างโรงงานส่วนหนึ่งที่ นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และฝั่งกลบกากอุตสาหกรรมที่ อ.ปลวกแดงซึ่ง ครม. ก็เห็นชอบตามข้อเสนอของ รมต.กระทรวงอุตสาหกรรม

สาเหตุหนึ่งนำไปสู่ความไม่ตั้งใจจริงในการใช้ประชาพิจารณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งก็คือ ทั้งฝ่ายคัดค้านและฝ่ายสนับสนุนมีจุดยืนที่ชัดเจนแล้วว่าจะต้องสร้างและไม่ให้สร้างศูนย์

กำจัดกากอุตสาหกรรม ณ อ.ปลวกแดง ฝ่ายคัดค้านมีความหวาดกลัวและความไม่เชื่อมั่นต่อเทคโนโลยีเกิดขึ้นทั้งจากการให้ข้อมูลของฝ่ายสนับสนุนไม่เพียงพอ และความกลัวที่อยู่เบื้องลึกในใจของฝ่ายคัดค้านด้วย ความหวาดกลัวผลกระทบต่อแหล่งน้ำของชาวบ้านซึ่งใช้น้ำบาดาลและบ่อน้ำตื้น คลองต่างๆ อาทิ คลองระเวิง และอ่างเก็บน้ำหนองปลาไหลซึ่งจะส่งน้ำต่อไปยังอ่างเก็บน้ำอีก 6 แห่งคือ คือ หนองคือ ดอกกราย มาบประชัน บางพระ เขาไผ่ และเขื่อนคลอง ชาวบ้านเห็นว่าถ้าเกิดการรั่วซึมของกากอุตสาหกรรมลงสู่แหล่งน้ำพวกเขาที่จะต้องได้รับผลกระทบโดยตรง ขณะที่ฝ่ายสนับสนุนเองได้ตัดสินใจแล้วว่าต้องสร้างโครงการนี้ให้ได้ บริษัทเจนโก้ได้ลงทุนค่าใช้จ่ายไปมากไม่ว่าจะเป็นที่ดินซึ่งได้ซื้อเรียบร้อยแล้ว หรือค่าใช้จ่ายของบุคลากร

อีกสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่ความไม่ตั้งใจจริงที่จะใช้ประชาพิจารณ์เพื่อแก้ไขความขัดแย้งคือเรื่องผลประโยชน์ทั้งของฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้าน ฝ่ายสนับสนุนเองต้องการให้โครงการนี้สร้างให้ได้เนื่องจาก ราคาที่ดินที่ อ.ปลวกแดงถูกกว่าที่ นิคมอุตสาหกรรม และผู้นำบางท่านต้องการขายที่ดินให้แก่บริษัทเจนโก้ ส่งผลให้การประชาพิจารณ์ไม่อยู่บนพื้นฐานของเหตุผล ข้อมูลที่รอบด้านเพียงพอ ขณะที่ฝ่ายคัดค้านก็เช่นกัน บางท่านเป็นห่วงเรื่องราคาที่ดินจะตกต่ำถ้าหากมีโรงงานกำจัดกากอุตสาหกรรมมาตั้งจึงได้เข้าร่วมคัดค้านโครงการนี้ การประชาพิจารณ์ที่เกิดขึ้นจึงเต็มไปด้วยอารมณ์มากกว่ากระบวนการใช้เหตุผล

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การทำประชาพิจารณ์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้คือ การประชาพิจารณ์ไม่ตรงตามหลักการที่ควรจะเป็นซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญหลายประการ หลักการจัดทำประชาพิจารณ์ที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญที่สุดคือ หลักการรับฟังก่อนการตัดสินใจ โครงการนี้บริษัทเจนโก้ได้ตัดสินใจเลือกพื้นที่ตั้งโครงการเรียบร้อยแล้ว ณ บ้านเขากระทะ - เขาระฆังคว่ำ ต.ตาสีหิ อ.ปลวกแดง จ.ระยอง เพื่อดำเนินการบำบัด ฟังกลบกากอุตสาหกรรม โดยที่ฝ่ายคัดค้านโครงการ อันประกอบด้วยชาวบ้านในพื้นที่ อ.ปลวกแดง ไม่มีโอกาสได้ร่วมพิจารณาเลือกพื้นที่ตั้งทั้งพื้นที่ใน อ.ปลวกแดง และพื้นที่อื่น เมื่อมาจัดประชาพิจารณ์ในภายหลังจึงทำให้เกิดปัญหาตามมา การตัดสินใจเลือกพื้นที่และได้ซื้อที่ดิน 1,064 ไร่ นับว่าลงทุนไปมากแล้วอย่างไรเสียก็ต้องสร้างโครงการ ๆ ให้ได้ ทำให้การจัดทำประชาพิจารณ์ไร้ค่าอย่างน่าเสียดาย

หลักการที่สำคัญมากรองลงมาคือ หลักการไม่มีส่วนได้ส่วนเสียของคณะกรรมการ ในโครงการนี้ไม่มีคณะกรรมการประชาพิจารณ์ มีแต่เจ้าหน้าที่กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นคณะทำงาน นอกจากนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่สรุปผลการประชาพิจารณ์ก็มาจากกระทรวงอุตสาหกรรมทั้งนั้น ซึ่งมีความไม่เหมาะสมในเรื่องการมีส่วนได้เสีย (กระทรวงอุตสาหกรรมถือหุ้นในบริษัทเจนโก้ 25 %) คณะกรรมการประชาพิจารณ์นับว่ามีความสำคัญมากต่อการจัดทำรายงานให้มีความเป็นจริงมากที่สุด ถ้าหากคณะกรรมการฯ มีส่วนได้เสียอาจทำให้กระบวนการจัดทำและรายงานการจัดทำประชาพิจารณ์เอียงเข้าข้างพรรคพวกตนเองได้ รายงานผลการจัดทำประชาพิจารณ์นับว่ามีความ

สำคัญที่จะประกอบการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรี ถึงแม้รัฐมนตรีจะไม่ต้องตัดสินใจตามที่คณะกรรมการพิจารณาพิจารณาเสนอรายงานมา ทว่าหาก ครม. ตัดสินใจแตกต่างจากรายงานการพิจารณาพิจารณาต้องให้เหตุผลที่เข้าใจได้ว่าทำไมจึงตัดสินใจเช่นนั้น ถ้าหาก ครม. ไม่ให้เหตุผลจะทำให้การตัดสินใจครั้งนั้นไม่มีความชอบธรรม

หลักการรับฟังอย่างรอบด้าน การพิจารณาพิจารณาโครงการศูนย์กำจัดกากฯ ฝ่ายสนับสนุนไม่ได้รับฟังอย่างรอบด้าน ในเวทีพิจารณาพิจารณาการเปิดโอกาสให้ฝ่ายคัดค้านแสดงความคิดเห็น และ ข้อเท็จจริงน้อยมากเมื่อเทียบกับฝ่ายสนับสนุนซึ่งรายละเอียดได้กล่าวถึงแล้วในบทที่ผ่านมา โอกาสในการแสดงข้อเท็จจริงและความคิดเห็นต้องเท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกันให้มากที่สุด มิเช่นนั้นจะเกิดการได้เปรียบเสียเปรียบ หากโอกาสในการแสดงข้อมูลไม่เท่ากันรายงานผลการพิจารณาพิจารณาย่อมมีโอกาสเอียงเข้าข้างฝ่ายที่ได้แสดงข้อมูลมากกว่า สำหรับ *หลักการเข้าถึงข้อมูล* ฝ่ายคัดค้านไม่ได้รับเอกสารอย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะป็นรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม หรือเอกสารชี้แจงความไม่เหมาะสมของพื้นที่ตั้งอื่น อีก 51 แห่ง กระทั่งถึงวันพิจารณาพิจารณาฝ่ายคัดค้านก็ยังไม่ได้รับเอกสารดังกล่าว พิสูจน์ได้จากการทวงเอกสารโดยฝ่ายคัดค้านในเวทีพิจารณาพิจารณา การเข้าถึงข้อมูลมีความจำเป็นเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการหักล้างฝ่ายตรงข้าม ถ้าข้อมูลไม่เท่ากันแล้วการโต้เถียงก็จะไม่มีทางที่จะกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้ง 2 ฝ่าย

หลักการพิสูจน์ข้อเท็จจริง การจัดทำพิจารณาพิจารณาในโครงการฯ ไม่มีการเสาะแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมอย่างเหมาะสม ทั้งๆที่ฝ่ายคัดค้านยังได้รับข้อมูลของบริษัทไม่เพียงพอ กล่าวได้ว่าความจริง และข้อเท็จจริงยังไม่ปรากฏออกมาทั้งหมด คณะกรรมการฯ ต้องเรียกข้อมูลออกมาให้หมดสิ้นก่อนถึงจะจัดทำรายงานได้โดยมีข้อเท็จจริงมากที่สุด หากพิจารณาจากสัมพันธภาพทางอำนาจของทั้ง 2 ฝ่าย นับได้ว่ามีความห่างไกลกันมาก ไม่ว่าจะป็นในด้านของเงินทุน การเข้าถึงข้อมูล ความรู้ ฯลฯ ก็ควรใช้หลักการเสริมกำลังคือ *หลักการให้ข้อมูลและคำแนะนำ* ความไม่รู้หรือความผิดพลาดด้านข้อมูลของประชาชนอาจส่งผลกระทบต่อรายงานการพิจารณาพิจารณาที่เสียเปรียบ ประธานคณะกรรมการฯ ก็ต้องสามารถช่วยขยายคำฟ้องให้กระจ่าง มีสาระถูกต้อง และเสริมข้อเท็จจริงที่ยังไม่เพียงพอ แต่หลักการนี้ก็ไม่ปรากฏในชั้นพิจารณาพิจารณา

เมื่อการจัดทำพิจารณาพิจารณา ณ โรงแรมสตาร์ จ.ระยอง เสร็จสิ้น ความขัดแย้งไม่ได้ลดลง แต่กลับเพิ่มมากขึ้น แม้แต่เมื่อมีการส่งผลรายงานจากการทำพิจารณาพิจารณา และคณะรัฐมนตรีได้ตัดสินใจว่าจะให้มีการสร้างศูนย์ปรับเสถียรกากอุตสาหกรรม (ทำให้เป็นกลาง) ที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จ.ระยอง แต่ฝั่งกลบกากฯ ณ อ.ปลวกแดง จ.ระยอง ความขัดแย้งได้คงอยู่ต่อไปจนกระทั่งมีการเปิดเวทีเจรจาอีกหลายเวที ความขัดแย้งจึงได้ยุติลง

เห็นได้ชัดเจนว่าการใช้พิจารณาพิจารณาเมื่อความขัดแย้งเข้มข้นสูง ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ สิ่งที่เกิดขึ้นคือทั้ง 2 ฝ่ายรู้สึกไม่เชื่อถือและไม่เชื่อมั่นต่อกันทั้งด้านข้อมูลและความ

คิดเห็น แต่การแก้ไขหรือยุติความขัดแย้งกลับต้องใช้เวลาที่เจรจาแทน ผู้วิจัยเห็นว่า การใช้ประชาพิจารณาให้ได้ผลต้องเกิดขึ้นก่อนที่จะมีความขัดแย้งสูง ถ้าความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นแล้วการจัดประชาพิจารณา ก็จะไร้ผลในการแก้ไขความขัดแย้งต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะ

ความขัดแย้งที่รุนแรง เข้มข้น และมีขอบเขตกว้างขวางเป็นสิ่งที่มิพึงปรารถนา จำเป็นต้องหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผู้วิจัยเห็นว่า มีวิธีอันหลากหลาย โดยเฉพาะในการป้องกันความขัดแย้งของโครงการศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรมและโครงการพัฒนาอื่นดังนี้

1. การเปิดเผยข้อมูลให้เพียงพอ

ความขัดแย้งจะไม่รุนแรงบานปลายจนกลายเป็นความรุนแรง ถ้าหากแสวงหาการยอมรับจากชุมชนเจ้าของพื้นที่ การยอมรับหรือยินยอมของชุมชนส่วนหนึ่งจะมาจากการได้รับข้อมูลอย่างรอบด้านเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลด้านการเก็บรวบรวมของเสีย การขนส่ง การกำจัดของเสีย ทั้งทางด้านทฤษฎีและการดำเนินการ ที่สำคัญคือ ระหว่างการพิจารณาในแต่ละขั้นตอนเจ้าของโครงการต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ทราบถึงผลของการพิจารณาเป็นระยะ นอกจากนั้นการให้ข้อมูลข่าวสารควรกระทำแต่เนิ่นๆ ตั้งแต่โครงการเริ่มต้น เจ้าของโครงการต้องรีบออกหน้าประชาสัมพันธ์ชี้แจงโครงการให้ชาวบ้านเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลต้องถูกต้องและชัดเจน สิ่งที่พึงระวังคือถ้าชาวบ้านรู้สึกในแง่ลบแล้ว เมื่อมาพูดคุยกันภายหลังก็จะไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน

2. ให้หลักประกันแก่ชุมชน

การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่เพียงลำพังจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทว่าโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่จะสร้างในพื้นที่ใดก็ตาม ต้องได้รับการยินยอมจากชุมชนนั้นๆเสียก่อน สิ่งที่สำคัญมากที่จะทำให้ชุมชนยอมรับโดยไม่เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงก็คือให้หลักประกันบางอย่างแก่ชุมชน ขึ้นอยู่กับการตกลงร่วมกันระหว่างเจ้าของโครงการกับชุมชน ที่สำคัญต้องเสนอหลักประกันให้แก่ชุมชนอย่างเนิ่นๆ มิใช่ถึงขั้นบานปลาย "สร้างเมื่อไหร่ เผลอเมื่อนั้น" แล้วถึงค่อยเสนออะไรให้ กล่าวถึงหลักประกันต่อชุมชนมีหลากหลาย อาทิ ให้ชุมชนถือหุ้นในบริษัท มีกองทุนรวมที่ผลประโยชน์เป็นของชุมชนโดยอาจ

แบ่งเปอร์เซ็นต์ที่ได้จากการประกอบการ พร้อมทั้งการจ้างงานจะต้องให้คนในท้องถิ่นได้ทำ และให้ภาษีบำรุงท้องที่ตามความเหมาะสม ฯลฯ

3. การประชาสัมพันธ์ต้องถูกหลักการ

การป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องยึดหลักการจัดทำ ประชาพิจารณาดังต่อไปนี้ให้มั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักการรับฟังก่อนการตัดสินใจ ให้โอกาส แก่ฝ่ายต่างๆ ได้ร่วมพิจารณาถึงผลดีและผลเสียของโครงการก่อนที่จะมีการตัดสินใจโดยรัฐ ที่สำคัญควรประชาสัมพันธ์ตั้งแต่เริ่มโครงการ และก่อนที่จะมีการซื้อขายที่ดิน ถ้าลงทุนไปแล้ว หรือ มีการเซ็นสัญญาไปแล้วก็ไม่มีประโยชน์ ถ้าเกิดการตัดสินใจไปแล้วค่อยมาจัดประชาพิจารณ์ผู้วิจัย เห็นว่าทำประชาพิจารณ์ไปก็เสียเวลาเปล่า หลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ หลักการไม่มีส่วน ได้เสียของคณะกรรมการ ที่สำคัญคือไม่แต่งตั้งคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ที่มีส่วนได้เสียต่อ โครงการ เพราะจะทำให้สูญเสียความเป็นกลาง และทำให้ฝ่ายตรงข้ามไม่ยอมรับในกระบวนการ ประชาพิจารณ์ด้วย

หลักการที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือ หลักการเสริมกำลัง การจัดทำประชาพิจารณ์ ตั้งอยู่บนฐานคิดว่าทั้ง 2 ฝ่ายมีกำลังและอำนาจใกล้เคียงกัน ทว่าจากประสบการณ์จริงของสังคม ไทยเห็นได้ชัดว่า ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนา ไม่มีกำลังเพียงพอไม่ว่าจะเป็น ด้านข้อมูล และเงินทุน ผู้วิจัยเห็นว่าควรจัดกองทุนหรือสถาบันด้านข้อมูลที่มีนักวิชาการคอยช่วยเหลือด้านข้อมูลต่อชาวบ้าน การจัดทำประชาพิจารณ์ก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

4. อำนาจการตัดสินใจควรเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

โครงการพัฒนาที่ต้องการใช้พื้นที่ใดก็ตาม จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเสียก่อน อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แต่ถ้ามีชาวบ้านในพื้นที่ไม่ เห็นด้วยกับมติ อบต. ก็ต้องพยายามหว่านล้อมให้ยอมรับด้วยเหตุผล และต้องใช้แนวทางสันติวิธี โดยอาจเปิดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นและข้อเท็จจริงภายในชุมชนให้ทั่วถึงและเพียงพอ